

וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 יֵצְאוּ בְיַד רָמָה: שני א ← וַיִּרְדֹּפוּ מִצְרַיִם
 אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיגוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵימָּוֹת
 כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרָעָה וּפָרָשָׁיו וַחִילוֹ עַל־
 פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַּעַל צַפְנִי: וּפָרָעָה
 הַקָּרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם

בְּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 נִפְקוּ בְּרִישׁ גְּלִי: ט וַרְדֹּפוּ מִצְרָאִי
 בְּתַרְהוֹן וְאֲדַבְּקוּ יְתָהוֹן כַּד שָׁרֹן
 עַל יָמָא כָּל סוּסוֹת רַתְכֵי פָרָעָה
 וּפָרָשָׁיו וּמִשְׁרָתָה עַל פּוֹם
 חִירְתָא קָדָם בְּעֵיל צַפְנִי:
 וּפָרָעָה קָרִיב וַזְּקָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 ית עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאִי נִמְרָין

לקט בהיר

רש"י

מעלה וטובה לראות השואל, (ויז"ע וכל המפרשים הוסיפו
 חיצת פורענותא או חיצת נקמת וכו'), ולכל הפסוק היל"ל
 אראה עורף שואלי, ולדרכינו אין לריך להוסיף כלום, שאם
 אראה ואכיר שואלי, עורה וישועה שלימה הוא לי: (בד
 ולמה לא אמר ויחוק ה' וגו' קודם ויאסור כי שם מקומו,
 אלא הגם שכבר עשה כל ההכנות לרדוף, אלא במשך ד' ימים
 היה נופל עליו כמה פעמים רפיון ופחד וחרטה, ופשוט הוא:
 אינה כמשמעה גבוה באויר, אלא כמו דבר הגבוה ורמה ניכר ומפורסם, לזה אמר קודם גבוה שזה פי' חיצת רמה, ואמר
 שגבוהה היא שהיא מפורסמת, כלומר לא הלכו כעבד הצורח בחשאי, אלא עשו להם דגל וגם ויאלו בשמחה ובשירים בתוף
 ובכינור כדמות הגאליס (רמב"ן: ב) כי הקריב הוא פועל יוצא לאחור, שעשה את האחר שיקריב, וכאן אין לנו לומר
 אלא שדעמו ורעונו הקריבו את גופו אשר הגוף מלד עלמו בלי הכרח לא היה עושה כן (במ"ח):

שהיה הונה הם לרדוף הם לאו"י וחזק את לבו
 לרדוף (כס - כס): ביד רמה. בצבורה"י גבורה
 ומפורסמת (מכ"י): (י) ופרעה הקריב. היה לו
 נכחוצ ופרעה קרצ, מהו הקריב"י, הקריב עלמו
 וגתחמץ לקדם לפניכם כמו שהתנה עמהם (כס):

כה) ואין יד יד ממש, אלא כינוי היא על גבורה, גם רמה
 לזה אמר קודם גבוה שזה פי' חיצת רמה, ואמר
 שגבוהה היא שהיא מפורסמת, כלומר לא הלכו כעבד הצורח בחשאי, אלא עשו להם דגל וגם ויאלו בשמחה ובשירים בתוף
 ובכינור כדמות הגאליס (רמב"ן: ב) כי הקריב הוא פועל יוצא לאחור, שעשה את האחר שיקריב, וכאן אין לנו לומר
 אלא שדעמו ורעונו הקריבו את גופו אשר הגוף מלד עלמו בלי הכרח לא היה עושה כן (במ"ח):

אור החיים

הנזכר למעלה וירדוף וגו':

י. ופרעה הקריב וגו' והנה מלרים וגו'. לריך
 לדקדק למה הולך לומר זה ולא
 הספיק מה שקדם לומר וישיגו אחס וגו' ואמר
 עוד והנה מלרים נוסע וגו'"), גם למה התחיל
 הסיבה בפרעה וגמר אומר במלרים דכתיב והנה
 מלרים שהיה לו לומר והנה פרעה וגו'. עוד לריך
 לדקדק אמרו נוסע לשון יהוד וגו' על מלרים שהם
 רבים. ולהבין הכחוצ יש להעיר הערה גדולה
 בדברי בני ישראל אל משה המצלי אין קברים וגו'
 מה זאת עשית לנו וגו' כמשמע שהדבר להם חדש
 ואין זה אמת כי כבר הודיעה ה' כי יחזק לבו לרדוף
 להכבד בו והעירם בזה במעשה אשר לזה להם
 עשות שישובו ויחזו וגו' כדי שיטעם לרדוף אחריהם

ויעשו כן הרי כינוי עזמם להטעותו לרדוף
 אחריהם הם כן מנין נכנס להם הפחד, לו יכיה
 שראו שבה נכח גדול שש מאות רכב וגו' אשר
 אפשר כי לא חשבו מקודם שהיו להם כל כך חוזק
 אף על פי כן כבר הבטיחה ה' כי הוא המחזק לבו
 להכבד בו והם סויעו בדבר. אכן יתבאר על פי
 דבריהם ז"ל שאמרו (שמות רבה כ"א) שאמרו חזק
 לשונם ומלרים נוסע אחריהם זה שר של מלרים
 מלרים שמו עכ"ל, והנה המלאך הלך בא עמהם כי
 כן הוא הנהוג שהשר יעזור לאומתו ויפול בניפילתה
 ולא ולמד ממעשה אלכסנדרוס מוקדון (יומא ס"ט):
 שהיה נדמה לו שרו צמלחמות, והנה מן הסתם כי
 השר יהיה עומד לימין המלך לא לפני העם, והנה
 מסדר הרגיל צמלחמות שהמלך ציוניהם שהעם

אור בהיר

לח) הלא כבר השיגו חוסם.

1

בתריהון ורחילו לחדא
 ישראל קדם יי יא וא
 המדלית קברין
 דברתנא לממת במ
 דא עבדתא קנא

נמע אחריהם. כלל ל
 אחר והנה מלרים נוסע
 נוסע מן השמים לע
 ויצעקו. חפשו אומנו
 אומר (גד"ה י"ט כ"ה) אל ה
 וסם כ"ד ה"ה) לשוח בשדה
 במקום (מכ"י - מנה): (יל
 מחמת חסרון"י) (קצר
 ניקצר שם, לקחתו מש

כח אחרת - רמב"ן, או זו
 הנעקה נחפשו מהס"מ להו
 עוד יש הוכחה שנאמר, או
 אצוהב ז"ל שאדרבה הכוונה
 נראה דבריהם, שאל"כ למה
 די לומר לשון הפלה (סד"ה)
 אשע"ה חפלת שהרי, ולא
 "וכי" פירושו של ה"א המי
 ואמר שאין קברים, הוסיף
 שהכחוב בעלמו מפרש דבר

יקדמו קודם למלך וזו
 הודיע הכחוב הדבר שו
 לירא ולפחד הגם
 מהידיעה"ל), ואמר ו
 עשה סדר הרגיל להקו
 קודם לעם, וישאו בני
 מלרים פירוש שר של
 שפרעה הקריב והשר

ט"ל) פירוש הגם שידעו שה

2

והנה מצרים | נסע אחריהם וייראו
 מאד ויצעקו בני ישראל אליהוה:
 ויאמרו אל משה המבלי אין
 קברים במצרים לקחתנו למות
 במדבר מהזאת עשית לנו

→

בתריהון ודחילו לחדא וזעיקו בני
 ישראל קדם יי' ואמרו למשה
 המדלית קברין במצרים
 דברתנא לממת במדברא מה
 דא עבדתא לנו לאפקותנא

רש"י

לקט בהיר

כז) מירן צוה הלשון יחיד על מצרים הרבים, ועוד בכלל
 מיותר הוא, שמאומרו ופרעה הקריב ויראו בני ידעינן
 הכל, אלא ודאי לומר שהפחד צא להם אחר שראו אחדותם
 וחזק לנס, אבל לפי"ו אינו מדוייק וישאו עיניהם, והיל"ל
 ויהפכו פניהם, לזה מביא הדרוש שהשר נוסע מן השמים,
 ושר זה מצרים שמו, ומיבא אחריהם יותר מדוייק ע"פ
 פשוטו (מ"ל), ולפי הדרוש מדוייק אומרו וישאו בני את
 עיניהם, כלומר לא שראו בעיניהם הגשמי, אלא כמו ראתה
 שפחה על היס וכו' (צל"ד): כח) פי' לא שצעקו אוי
 ואבוי, וכ"ש שלא התרעמו (ומ"ש המבלי אין קברים וכו' זו
 כח אחרת - רמב"ן, או זה היה להקב"ה וזה למשה - סה"ו, או כמו דאיתא במכילתא שנאמר שאור בעיסה פירוש אחר
 הצעקה נתפשו מהם"מ להתרעם) כי הלא גם משה זעק שנא' מה תצעק אלי, ופשיטא שלא היה מן המתרעמים (במ"ח),
 עוד יש הוכחה שנאמר "אל" ה' ו"א" על" ה', וגם תיבת בני מדריגה יגיד (ב"ב), והגור אר"י ו"ל כחז וכן ר' יצחק
 אבובי ו"ל שאדרבה הכוונה שלא הייתה תפלתם מעומק הלב אלא כמנחת אנשים מלומדה מנהג אבותיהם בידיהם, ולכאורה
 נראה דבריהם, שאל"כ למה האריך רבינו כל כך בדבר פשוט, ומה אומנות נר"ך לזה אם האדם נצרה וצועק להקב"ה, והיה
 די לומר לשון תפלה (סה"ו), ואפשר שמפני זה הביא רש"י פסוק אל המקום אשר עמד שם שהוא מהגמ' נרכות שתיקן
 אאע"ה תפלה שחרית, ולא הפסוק שהביאו חז"ל במכילתא ובתנחומא ויבן מזבח ויקרא בשם ה' (בד"א): כט) תיבת
 "וכי" פירושו של ה"א התימה, תיבת "מתמת" פירושו של אות המ"ם שהוא מ"ם הסיבה, ותיבת "חסרון" פירושו של בלי,
 ואמר שאין קברים, הוסיף ש"ן לתרץ הכפל, כי בלי ואין היינו הך, לזה הוסיף ש"ן לומר כי אין קברים פירוש הוא על בלי,
 שהכתוב בעצמו מפרש דבריו ביתר שאת, מה זה חסרון שאמרתי שאין קברים (רא"ם), וכן הלועז' כשרוזה לחוק השלילה

נסע אחריהם. כלב אחד"י כלוב אחד (כס), דבר
 אחר והנה מצרים נוסע אחריהם, ראו שר של מצרים
 נוסע מן השמים נכזור למצרים (כ"י כ"ה ה'):
 ויצעקו. הפשו אומנות הצותה"י, בהצרכה הוא
 אומר (כ"ה כ"ה כ"ה) אל המקום אשר עמד שם, בילחק
 (כ"ה כ"ה כ"ה) לטוב צדקה, ביעקב (כ"ה כ"ה כ"ה) ויפגט
 במקום (כ"ה כ"ה) (ה' - ה' - ה'): (א) המבלי אין קברים. וכי
 מחמת חסרון"י (קברים) שאין קברים במצרים
 יקבר שם, לקחתנו משם, שיפיר פלינלס"ה דינו"ן

אור החיים

סיבה לראות ישראל השר ששמו מצרים נוסע וגו'
 והם לא יוכלו דעת סיבת השר שאינו אלא לעמוד
 לפני מלך כנהוג כי אין מנהג המלך להקדים
 למתנה והם ראו השר נוסע אחריהם פירוש קודם
 המחנה, לזה רעשו כי חשבו כי שרי מעלה צאו
 לערוך עמם מלחמה, והגם שקדם להם מה
 שקדם"י לא הספיק להם כשראו מלאכים צאו
 להלחם עמהם כי הוא אות כי ה' חזר ממחשבתו

אור בהיר

כז) פי' קודם מנהג מצרים, והוא ממש אחריהם של ישראל. (מא)

יקדמו קודם למלך והמלך לצדוק מהעם, וכאן
 הודיע הכתוב הדבר שממנו צאה ההרגשה לישראל
 לירא ולפחד הגם שקדם להם מה שקדם
 מהיודיעה"י, ואמר ופרעה הקריב פירוש לא
 עשה סדר הרגיל להקדים העם אלא הקריב עצמו
 קודם לעם, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה
 מצרים פירוש שר של מצרים כזכר פירוש לא
 שפרעה הקריב והשר היה לפניו עומד זה היה

כ"ה) פירוש הגם שידעו שהשר צא במלחמה עם עמו. (מז)

יא
 רא
 שר
 עה
 שום
 שון:
 יא
 זרין

לבו
 יכה
 לו
 למו
 סס:

רמה
 אמר
 שוף
 ומר

דוף
 יכה
 אשר
 זוזק
 לכו
 פי
 וזה
 יום
 כי
 יתה
 (ע)
 כי
 הנה
 עם

לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: י הַלְאִיזָה הַדְבָר
 אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר
 חָדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי
 טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ
 בַּמִּדְבָּר: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהֵימָּה אֵל־

מִמִּצְרַיִם: י הַלְאִי דִין פְּתִימָא דִי
 מִלְּלִינָא עֲמָד בְּמִצְרַיִם לְמִימַר
 שְׂבוּק מִנְנָא וְנַפְלַח ית מצראי
 ארי טב לנא דנפלאח ית מצראי
 מדנמות במדברא: י ויאמר משה

לְעָמָא לָא תרחלון את?
 ית פורקנא דין דיעבר
 דין ארי כמא דחזיתון?
 וקמא דין לָא תוספון
 עוד עד עלמא: י י

לקט בהיר

רש"י

כפלו (דע"י): ל) פי' לא שהיו אומרים ממש נוסח זה
 שכחוב כאן, אלא היום הזה ראינו שדקו דברינו כשאמרנו
 לך הנח אותנו ואל תתערב בעניינינו (רא"ם), וכמה פעמים
 מגינו כוונת הכתוב באומרו תיבת שלא היה ממש מלה
 במלה, אלא המכוון הוא כך (אוה"ח), והגם שח"ל אמרו
 שם שדברים קשים הללו ילאו מפי דתן ואבירם, אפשר שגם
 כאן היו הם ראשי המדברים, שהלא מנהיגי עדה היו כידוע
 וכמאמר הכתוב קראי מועד אנשי שם (מ"ל): לא) ר"ל
 תיבה זו פועל הוא, ופירושו עו"ה: אות המ"ם פירושו

פי"י"ב: (יב) אשר דברנו אליך במצרים. והיכן
 דברו, (ה' כ"ה) ירח ה' טיבס וישפט' (מכ"י):
 ממתנו. מאשר נמות' (הצ"ח), ואם היה נקוד
 מלחפ"ס היה נבחר ממיחתנו עכשיו נקוד
 בשור"ק נבחר מאשר נמות, וכן (ע"י ג) מי יתן
 מותנו, שנמות, וכן (פ"ג י"ט ה') מי יתן מותי
 דאצטנוס*, שנמות, כמו (נפ"ג ה') ליום קומי לעד,
 עד (יום) שובי צלטוס (ה"ג י"ה כ"ה), שאקום, שאצוב:
 שניי נוסחאות י"ד

ר) (יג) כי אשר ראיתם
 שראיתם אותם חיות אינו ל
 שראיתם אותם ולא חוסי
 בשבילכם יי, וכן (כ"ה) כי
 ח) אם לאל תריבון, וכן (ג)
 והכתוב בעצמו מפרש מה כל
 ניחם אותם שעוד היום וראו
 יהיו לנו למוקש, לזה אמר לה
 חז"ל שזה א' מן המקומות
 מללו שעל פי פשוטו אינו אל

מאשר, מת פירושו נמות, ג"ו פירושו אנחנו, ואינה שם דבר להיות פירושה ממיחה שלנו, והחילוק הוא, ששם דבר אינו
 מקבל זמן, עבר או עתיד ואינו אומר שאנחנו עתידים למות, אלא אומר שמתוך צ' דברים אלו בחרים עבודה במצרים ולא
 הימחה במדבר, והרי זה אומר שאם ישארו במדבר ברי הוא ואין ספק בעולם שמתים הם, אבל כשהוא פועל הוא לשון עתיד,
 ואומר שעתידים אנו למות במדבר, ויותר טוב היה לעבוד את מצרים מאשר נסכן עצמינו בספק קריב לודאי - ודע שמה
 שאנו קוראים חול"ם כשהנקודה בראש הוא"ו או בראש אות הסמוך, רש"י קורא אותו מלחפ"ס לפי שיא מפנה מלא, אבל
 מה שאנו קוראים מלחפ"ס כשהנקודה באמצע הוא"ו, רש"י קורא אותו שור"ק, וכן מה שאנו קוראים שור"ק ג' נקודות
 זה תחת זה גם רש"י קורא אותו שור"ק כי ענין אחד ומשפט אחד ומנטא אחד להם שר"יך לשרוק פיו בקריאתו, וזהו חבין
 מה שאמר שמשפט השם דבר להיות נקוד בחול"ם שלנו, אבל נקודת שור"ק בהכרח שהוא פועל כמו קומי שובי (ג"א), וכל
 זה דוקא כשהתיבה זו או כיוצא בה היא בכינוי מותי מותך מותו מותינו, אבל בלא כינוי אין חילוק בין מות או מותי:

אור החיים

הטובה"י) כי זולת זה לא היה מסכים על מלחנו
 לבא כנגדם ולזה נעקו וגו'. ואילו לא היה פרעם
 מקדים או אם היה דבר הרגיל שיקדים המלך הם
 היו חולים הדבר כי לא למלחמה בא אלא לעמוד
 לפני המלך כחוק שרי מעלה עם כל מלכים אשר
 הם ממונים עליהם ולא היו מפחדים, וזהו נתישב
 הענין וישבו הכהובים. וטעם שלא מנע ה' המלאך
 מצא, לב' טעמים, הא' כדי להורגו לפניהם כאומרו

וירא ישראל את מצרים מה על שפת הים ואמרו
 ז"ל (זוהר ח"ב נ"ב): שיכוין על השר ששמו מצרים,
 וטעם צ' אלהים חשבה לעובה כדי שיפחדו ויחזרו
 בתשובה שלימה ויקרבו לבס לשמים כדי שבאמלעות
 זה יעשה ה' להם הנס העלום של קריעת ים סוף
 ודבר זה לא הוצטחו בו קודם"י). ותמלא שדרשו ז"ל
 (שמות רבה כ"א) בחיבת הקריב ולא אמר קרב
 ירצה שהקריב לבן של ישראל לאציהם שבשמים, וכן

אור בהיר

שהקב"ה הנטיח אותם על מפלתם. (ב) כמו שיקרה לפעמים שהטא גורם. (ג) פירוש יליאת מצרים בכלל היה הכרח גם

היה דכתיב וינעק
 יג. התיצבו וראו יי
 שיתולב
 עומדים ולועקים אל ה'
 וגו' אל ה', וכן הוא ל
 האשה הנלצת עמכה
 אשר יעשה לכם ה'
 להסיר מלצם
 מצרים שארץ קץ בגאולתו
 עד גמר הדבר שנים עב
 לא יאריך זמן מלחמה ז'
 בתו

בלי שום זכות עלמם, שכן הנטי
 הם, מוסגרים מכל זד.
 לומר תיבת לראותם מלשון פחד
 ולדרכינו מהשר פחדו, ואם כן
 פירוש זה עצמו על השר, שעל

תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וְרֵאוּ אֶת־יְשׁוּעַת
 יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי
 אֲשֶׁר רֵאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא
 תִסְפוּ לְרֵאתֶם עוֹד עַד־עוֹלָם: ־ יְהוָה
 יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְרַשְׁוּ: פ' שליש

לְעָמָא דְּאֵת תְּדַחֲלוֹן אֲתַעְתְּרוּ וְחַזוּ
 יְת פּוֹרְקָנָא דִּי דִּיעְבַד לְכוּן יוֹמָא
 דִּין אַרְי בְּמָא דְחַזְיָתוֹן יְת מִצְרַאי
 יוֹמָא דִּין לָא תוֹסְפוֹן לְמַחְזִיחוֹן
 עוֹד עַד עָלְמָא: י' י' יְיִיח לְכוּן

רש"י

לקט בהיר

(יג) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום לבו, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: (יד) ילחם לכם. שבצילכם^{יג}, וכן (כ"ה) כי ה' נחם לכם, וכן (ל"ג) אס לאל תריבין, וכן (צ"ח) דבר גי, וכן והכתוב בעצמו מפרש מה בא למעט, שעוד צלילה הזה יטבעו כולם ולא תוסיפו לראותם עוד, והכוונה בזה, מאחר שמה ניחם אותם שעוד היום וראו את ישועת ה', יאמרו ישראל שאחך ישועת ה' בעד איזה ימים יוסיפו לרדוף אותנו, ועד מתי יהיו לנו למוקש, לזה אמר להם שיסועת ה' תהיה באופן שהיום הוא סוף וקץ שראיתם אותם ולא תוסיפון, ואם היות שאמרו חז"ל שזה אי' מן המקומות שהיהירה תורה מלשון מזרימה, גם יש מן הפוסקים שמנו זאת ללאו, עכ"ז דברי רבינו ברור מללו שעל פי פשוטו אינו אלא הכטמה (ג"א - נח"י - סה"ז): (לג) פי' הגם שמן הסתם שימוש הלמ"ד הוא אליכם,

אור החיים

היה דכתיב וילעקו בני ישראל אל ה': יג. התיצבו וראו. אולי שנתכוון לומר להם שיתיצבו בתפלה כמות שהיו עומדים ונועקים אל ה' כאמור בסמוך וילעקו וגו' אל ה', וכן הוא אומר (שמואל א' א') אני האשה הנלצת עמכה וגו' (להתפלל אל ה'): אשר יעשה לכם היום. נתכוון באומרו היום להסיר מלכם חשש מה שעבר ציניחה מזרים שארך קץ הגאולה מיום שהתחילה הצשורה עד גמר הדבר שנים עשר חדש, לזה אמר להם כי לא יאריך זמן מלחמה זו אלא הן היום יעשה ה' החשועה:

אור בהיר

גלי שום וכות עלמס, שכן הכתיב הקב"ה הצוחני, מה שאין כן קריעת ים סוף. מד' חיצת החיצו ק"ל, הלא מוציאים ועומדים הם, מוסגרים מכל זד. מד' פירוש למה אמר דרך מליצה, ולא אמר ה' יהרוג כולם וכדומה. מד' אפשר שכונת המחבר ז"ל לומר חיצת לראותם מלשון פחד ומורא, כלומר באשר תראו אותם מתים כולם על שפת הים, לא תוסיפו לפחד מהם לעולם. מד' ולדרכינו מהשר פחדו, ואם כן מה זה נאמה שהוציאת ה' כדי שיראו אותם מתים ולא יפחדו, ועל זה מירך שאין הכי נמי לדרכינו יהיה פירוש זה עלמנו על השר, שעל כן הראהו ה' להם אותו היום כדי שימאמד לעיניהם וימתק ללגת. מד' למה כפל, הלא כבר אמר וראו את ישועת וגו'.

אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקְרֵב אֲחִיךָ תַּשִּׁים עֲלֶיךָ
 מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי
 אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא: אִם רַק לֹא־יִרְבֶּה
 לוֹ סוֹסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם
 מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוֹס וַיְהוּה

אחיה תמני ערך מלכא לת קה
 רשו למנאה עקה גבר נוכרי רי
 קא אחוד הוא: טו קחוד קא יסני
 קה סוסון וקא יתב ית עמא
 קמצרים בריל קאסנאה קה סוסון

לקמ בהיר

רש"י

עלמא (ג"א), ומה שאמר "ברגל" לאו דוקא אלא בערב
 יו"ט או במוצאי יו"ט ופשוט הוא (רע"מ): יז) אפילו
 הרבה מאוד, וכן הוא בספרי יכול לא ירבה למרכבתו ולא
 לפרשיו ת"ל לא ירבה "לו" לו אין מרבה אבל מרבה הוא
 למרכבתו ולפרשיו א"כ למה נאמר למען הרבות סוס, סוסים
 בטלים, מנין אפילו סוס אחד והוא בטל ת"ל סוס, ומנין כי
 כדאי הוא שיחזיר את העם למצרים ת"ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב עב"ל (וכן הוא בכסף וזהב דכתיב לא ירבה "לו" פי'
 להניח בנית גזיו אסור) ולזה שינה רבינו במקום "ולא" ישיב אמר "שלא" ישוב שאינו אזהרה אלא טעם, (וכן ולא ירבה לו
 נשים ולא יסור כדי שלא יסור) (רא"ם): יח) ומה שאמרו בירושלמי סוף סנהד' אבל אתה חוזר לסחורה ולפרגמטיא
 היינו דק עראי לא לישב שם, אבל אם ירבה לו סוסים יהיה את העם לדור שם בקביעות (כדאיחא בספרי הובא לעיל)
 (רא"ם), אבל הסמ"ג ז"ל תמה על כמה קהלות שיטבו שם בקביעות וכן רבינו הגדול ר' משה בן מיימון ז"ל שיטב שם,
 ומתנאים שדוקא מא"י אסור לילך שם דכתיב לא תספון "לשוב בדרך הזה", והג"א מירך שדוקא כשהוא צריך למצרים כגון
 להרבות סוס לא כשהולך למסחר שאין נפ"מ לאיו מדינה הולך ולא כשמצרים צריך לו, ולשון המהרש"ל ולי נראה לישב
 דהקרא הוה בעת שהיו ישראל בנים של מקום והקב"ה רצה שיהיו לו לעבדים, אבל האידנא בלא"ה אנו בגלות לא קפד קרא

אוחו ברגל (סנה' פ"ט): טז) לא ירבה לו סוסים.
 אלא כדי מרכבתו"י בלא ישיב את העם למצרימה
 (ספרי - סנה' כ"ה) שהסוסים צאים משס"י כמו
 שנאמר בשלמה (מ"ח י" ב"ט) ותעלה ותלך מרכבה
 ממלרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה:
 כדאי הוא שיחזיר את העם למצרים ת"ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב עב"ל (וכן הוא בכסף וזהב דכתיב לא ירבה "לו" פי'
 להניח בנית גזיו אסור) ולזה שינה רבינו במקום "ולא" ישיב אמר "שלא" ישוב שאינו אזהרה אלא טעם, (וכן ולא ירבה לו
 נשים ולא יסור כדי שלא יסור) (רא"ם): יח) ומה שאמרו בירושלמי סוף סנהד' אבל אתה חוזר לסחורה ולפרגמטיא
 היינו דק עראי לא לישב שם, אבל אם ירבה לו סוסים יהיה את העם לדור שם בקביעות (כדאיחא בספרי הובא לעיל)
 (רא"ם), אבל הסמ"ג ז"ל תמה על כמה קהלות שיטבו שם בקביעות וכן רבינו הגדול ר' משה בן מיימון ז"ל שיטב שם,
 ומתנאים שדוקא מא"י אסור לילך שם דכתיב לא תספון "לשוב בדרך הזה", והג"א מירך שדוקא כשהוא צריך למצרים כגון
 להרבות סוס לא כשהולך למסחר שאין נפ"מ לאיו מדינה הולך ולא כשמצרים צריך לו, ולשון המהרש"ל ולי נראה לישב
 דהקרא הוה בעת שהיו ישראל בנים של מקום והקב"ה רצה שיהיו לו לעבדים, אבל האידנא בלא"ה אנו בגלות לא קפד קרא

אור החיים

לו יהיה שכוונת ה' בפסוק זה לרשות ולא למנוח
 סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה שכתבנו יש מקום
 לה' להקפיד על הדבר כיון שזוהי ה' עליהם לבל
 יאמרו לשום מלך ככל הגוים כמו שפירשנו ושאלו
 המלך ואמרו (ש"א ח' ה') לשפטינו ככל הגוים לזה
 הקפיד ה', אבל אם היו שואלים להם מלך כרצונו
 יתצרך לא לכה ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימין
 מצות עשה, וראיתי בסנהדרין פרק כהן גדול (כ"ג):
 שנחלקו רבותינו ז"ל וז"ל רבי יהודה אומר ג' מצות
 נטעו ישראל בכניסתם לארץ להעמיד להם מלך
 ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי
 נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד

המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על
 הגוים כמו שצא בדצריהם ככל הגוים, וכפי זה
 מאמר שום תשים הוא מנוח ושלילה גדר שכנגד
 הנאחיה"י, ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר ואמרת
 אשימה וגו' להעריך את אשר יכוין אליו לשלול אותו
 במאמר שום תשים וגו', שזולת זה לא הייתי מצין
 שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם שיאמר אשר
 יבחר אין מובן שצא לאסור ככל הגוים ויהיה זה
 זחי"י, ולא חש להצין במאמר שום תשים שהוא
 רשות"י) מכפל שום תשים"י, והמלא שח' הקפיד
 על ישראל כששאלו בימי שמואל לתת להם מלך
 (ש"א ח'), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא

אור בהיר

טז) פירוש ב' דברים מדגיש מאמר זה: א) שהוא מצוה ומייב: ב) צריך להיות בתנאי אשר יבחר, ושולל גדר שאינו בתנאי זה אלא ככל
 הגוים. ג) פי' מצוה אשר יבחר, אבל גם לומר ככל הגוים אין קפידא. ד) מאחר שהקדים ואמרת. זב) שאם רק

אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדַרְךָ
 הַזֶּה עוֹד: ^י וְלֹא יִרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא
 יִסּוֹר לְבָבוֹ וְכִסֵּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה־לּוֹ
 מְאֹד: ^י וְהָיָה כִּשְׁבָתוֹ עַל כֶּסֶף
 מִמְּלַכְתּוֹ וּכְתַב לּוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מְלִפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:
^י וְהִיתָה עִמּוֹ וּקְרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּו
 לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
 לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת

וְיִי אָמַר לָכֵן לָא תוֹסְפוּן לְמַתּוּב
 בְּאַרְחָה הָדָא עוֹד: ^י וְלֹא יִסְנִי לָהּ
 נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי לָבָה וְכִסְפָּא
 וְזָהָבָא לָא יִסְנִי לָהּ לְחֻדָּא:
^י וְהָיִי כַמְתַּבָּה עַל כֶּסֶף
 מִלְכּוּתָהּ וּיְכַתּוּב לָהּ ית פתשגן
 אוריתא הָדָא עַל סְפָרָא מִן קְדָם
 כְּהִנְיָא לְוָאִי: ^י וְתָהִי עִמָּה וְהָיִי
 קְרִי בָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיֹּהֵי בְרִיל
 דְּלִיף לְמִדְחַל קְדָם: ^י אֲלֵהֵהּ
 לְמַטְר ית כָּל פְּתִגְמֵי אוריתא

לקט בהיר

רש"י

עד שיקצון אוחנו מד' נספות הארץ עכ"ל: (יט) פי' הנטריות ישבו המדינה, ונגמ' ליתן אספניא, וגירסת הערוך ליתן לאספניא ופירושו הולאה ושכר הנבל ואנשי המלחמה: (כ) דורש כן מפני יחור המחמר, שאם מצות מלך הוא פשוט שאינו חייב עד שימלוך (מ"ל), ועוד היה לו לומר זאת קודם כל מצותיו קודם לא ירצה לו סופים (במ"ח), והיומר נכון בזה שלשון הכפוז הכרמו כן שאמר "והיה" ולא אמר וכשנתו או ואם ישב, שתיבת והיה פירושו דבר הנמשך מדבר כגון והיה אם שמוע שימשוך מזה ונחתי מטר ארבע, וזאת לא שייך כאן שאם ישב על מלכותו מזה ימשוך שיכתוב, זה אינו, אלא ודאי מקושר אדלעיל שאמר כל מצות המלך על זה אמר והיה שימשוך מכל זה שישב על כסף ממלכתו, וכן דרך רבינו להביא דרושים בכל מקום כזה, כגון (כ"א י"ד) והיה אם לא חפצת בה עיין שם, וכן (כ"ד א') והיה אם לא תמצא חן בעיני עיי"ש (אלמורש'): (כא) משנה לשון כפל, כמו (ברא' מ"ג ב') וכסף משנה קחו בידכם, דאילו הדיוט קני ליה נחדא ומלך בעי מרתי (רש"י): (כב) מלשון ושנתם לנניך כמו משנה וגמרא, כלומר חוכנו ומשנתו של תורה, והוא כל המורה, ואין פירושו מלשון חורה כמו ספר דברים שנקרא משנה חורה: (כג) פי' לא רק חורות ומצות המלך אלא כל החורה ממש, וא"כ מה זה עוד ולכלמי סור מן

(יז) ולא ירבה לו נשים, אלא שמונה עשרה (כז) - (כח) שמלינו שהיו לו לדוד כש נסים ונאמר לו (כ"ב י"ב) (ה) ואם מעט ואוספיפה לך כהנה וכהנה (פס"ו): וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, אלא כדי ליתן לאכסניא* (י"ט) (כז - כח): (יח) והיה בשבתו, אם עשה כן כדאי הוא* שתחייס מלכותו (כפ"ה): את משנה התורה, שתי ספרי תורות* אחת שהיא* מונחת בצית גמיו ואחת שנכנסת ויולאת עמו (כנה) (כח) ואונקלוס תרגם פתשגן, פתר משנה לשון שנוכ* ודבור: (יט) דברי התורה, כמשמעו*:

שינוי נוסחאות * אכסניא * שחרא

אור החיים

חרעומתו* שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו' ע"כ, ודברינו עולין לדברי רבי יהודה ולא לדברי רבי נהוראי, והגם שהלכה כרבי יהודה וכן פסק רמב"ם צפ"א מהלכות מלכים אף על פי כן לריך ליישב הכחוז לסצרת רבי נהוראי שפסט אומרו

שום תשים יגיד שמצות ה' לשום מלך, ואפשר לומר כי אם ישראל יהיו כשרים ולא ישאלו מלך והיה ה' למלך עליהם כדרך אומרו (ש"א י"ב) וה' אלהיכם מלככם, גם ה' יחפז להיות מלך ישראל הוא לצדו, אבל אם ישראל יכנסו בגדר שאלה שחפצים במלך

אור בהיר

לרשות, די לומר תשים עליך מלך, או יכול אהה לשים. (ג) פי' אם ירעמו חתן להם רשות.

הָדָא וְיִי
 לְמַעַבְדָּהוּן:
 לָבָה מְאֹדוּ
 מִן תְּפַקְרוּ
 בְּרִיל דְּיוֹרָן
 הוּא וּבְנוֹהֵי
 לְכִהֲנִיא לְוִיִּם
 (כ) ולבלתי
 של נביא: למ
 לאוי"ה, וכן נ
 שצטת ימים
 וכתיב (כז) *
 הצטתחו לש
 העולה עד
 כאשר לא שמ
 למדת שצשב
 ובניו. מגיד
 חדם (כפ"ה):
 צעלי מומין
 שינוי נוסחאות * לה
 וכל מי שאין נ
 מלכים): א
 דכתיב ושרת נ

עליהם אז
 שום תשים,
 אחר מאמר
 אליצא דרבי
 ב. לבלתי
 (ג) מלך מלכי
 שיהיה עניו, במ

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

שמות

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יזא לאוד במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
ע"ה"ק ירושלים תובכ"א

מהדורת נוסענצווייג

אמר הקב"ה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, אין להם אלא ליסע (רש"י) בלי ענן לפניהם, ויבוא מלאך ה' ויסע מאחריהם ויתקיים בהם אחרי ה' אלקיכם תלכו^{סב} (דברים שם) כמו אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית שם), ואז ויבקעו המים^{סג}.

וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה': וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם וְגו': הַתִּיַצְבוּ וּרְאוּ אֵת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֵת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם: ה' יִלְחֶם לָכֶם. (יד י"א-י"ד)

י"ל כי הנה הסכימו חז"ל שהיו ב' כיתות על הים ביס סוף, הצדיקים

גם קטני האמונה בעלי אמונה הוגה התרעמו כי ראו שהצדיקים צועקים לה' וחטבו שמסופקים בדברו כשתהאמת יצעקו שתהיה הישועה כה' בעצמו כדי שתהיה התורה חרות שלם

ויצעקו בני ישראל אל ה', וקטני אמונה אמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים^{סד}.

ולפענ"ד גם אלו קטני אמונה בעלי אמונה היו, שהרי חזרו לאחוריהם ביום השלישי ובטחו במה שאמר משה בשם ה' (פסוקים ב-ה) וישבו וגו' ואכבדה בפרעה, והאמינו^{סה}, אך עכשיו שראו בקרוב פרעה ומחנהו ומצרים של מעלה נוסע אחריהם ונתעטפו גדולי ישראל כתפלה וצעקו אל ה', אז בא מורך בלבכם כי אמרו מה לכם לצעוק וכי ספק יש כעת והלא על מנת כן חזרנו לאחורינו שיבואו מצרים וירדפו אחרינו ויתכבד ה' בפרעה וחילו ותפלה זו מה שייכה, אלא על כרחך אתם מסופקים בדברי משה ולכן התרעמו.

ואמנם הענין כן שיושעו א איננו חירות עולם, זו בעצמו ילחם להם תשועת עולמים^{סו}. הרב אבן עזרא סב יט ד"ה מלאך מלאך מחנה ישראל וילך נ שלוח, ורמב"ן סכין הוא אלקים בעצו הגואל, ועל זה התפי ישועתם מה' בעצמ משה רבינו ע"ה התי ה' דייקא אשר יעש בעצמו ילחם לכם, ראיתם את מצרים לראותם עוד עד נ [מהם^{סז}] ח

המבלי אין קברים בג במדבר מה זאת ק מצרים: הלא זה אליה במצרים לאמו

סענת ישראל שטוב להם שבי מצרים מלמות במדבר בלא קבורה

סב. נראה ט"ס שהרי הם הולכים לפני ה' כמבואר, ואולי הכוונה ויתקיים בהם (דברים נט טו): "לפני ה' אלהיכם". סג. נדפס גם בדרשות ה"ד עמ' תכד ד"ה בפרשת, מהדו"ק ר"ע ב'. סד. ברמב"ן: "הנכון שנפרש כי היו כתות, והכתוב יספר כל מה שעשו כלם. אמר כי הכת האחת צועקת אל ה', והאחה מכחשת בנביאו ואינה מודה בישועה הנעשית להם ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם". ובמכילתא (בשלה מסכתא דהיה פרשה ב ד"ה ויאמרו): "ארבע כתות נעשו ישראל על הים, אחת אומרת ליפול אל הים ואחת אומרת לשוב למצרים ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדן ואחת אומרת נצווה כנגדן". ובש"ך על התורה (פסוק יד ד"ה ויאמרו): "אמרו במדרש ארבע כתות היו על הים, הכת האחת צועקת אל ה' אלו בני ישראל החשובים שבהם שנאמר וישאו בני ישראל את עיניהם וגו' ויצעקו בני ישראל וגו', שהיתה הפצם בישועה, ועליהם אמר משה התיצבו וראו את ישועת ה' וגו', כת שניה אומרת נחזור למצרים, עליהם אמר כי אשר ראיתם וגו', כת שלישית אומרת להלחם עמכם, עליהם אמר ה' ילחם לכם, כת רביעית היו אומרים נצעק עליהם, עליהם אמר ואתם תחרישין עד כאן". והיינו שמפרש כת ראשונה אלו הצדיקים ושאר הכיתות אלו קטני אמונה. סה. שם: "ויטבו ויחזו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים: ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגור עליהם המדבר: וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה' ויעשו כן". ופירש רש"י: "ויעשו כן, להגיד שבהן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל הודפינו, אנו צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם".

סו. כדכתיב (ישעיה מה סז. הוספת מרן הדתט נשתעבדו עוד ומהם י' הקדוש ברוך הוא בעולו ע" ברק ודבורה... וע" גואל אתכם ועוד יות סת. וכדאיתא במכילתא אחינו באפלה שאחינו נ הטהורות תשובה). זו

תורת

פי"ד יא - יב
[סז]

משה

קפה

ואמנם הענין כך, ידעו בלי ספק שיושעו אך על ידי מלאך ואז איננו חירות עולם, והתפלה היא שהקב"ה בעצמו ילחם להם במצרים ואז יהיה תשועת עולמים^{סז}. ובאמת פליגי בזה, הרב אבן עזרא סבירא ליה (להלן פסוק יט ד"ה מלאך) מלאך אלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם היא מלאך שלוח, ורמב"ן סבירא ליה (שם) מלאך הוא אלקים בעצמו הנקרא המלאך הגואל, ועל זה התפללו הצדיקים שתהיה ישועתם מה' בעצמו. וזו היתה תשובת משה רבינו ע"ה התיצבו וראו את ישועת ה' דייקא אשר יעשה לכם היום, כי ה' בעצמו ילחם לכם, ועל ידי זה אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם ויהיה החירות [מהם^{סז}] חירות עולם.

את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר. (ד י"ב)
בפל לשון יש. ונראה לפרש דלכאורה קשה איך אמרו שטוב להם יותר לעבוד מצרים ממותם במדבר, הרי קיימא לן (בכא בתרא ח ע"ב) דשבי גרע ממיתה. ויש לפרש דהיינו ממיתה שזוכה אחר כך לקבורה, אבל להיות כדומן על פני השדה זה גרע משבי^{סח}, וזה שהתרעמו המבלי אין קברים במצרים, המבלי וכי אי אפשר להיות בלא קבורה במצרים, לכן לקחתנו למות במדבר להיות כדומן על פני השדה, הלא גם היתה הרעה הזו יכולה לשלוט בהם במצרים, ועל זה השיב משה התיצבו וראו את ישועת ה'.

כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר. (ד י"ב)
ולקמן (טז ג) אמרו מי יתן מותנו ביד ה' בשבתינו על סיר הבשר וגו'. הנה אמרו חכמינו ז"ל פרק קמא דבכא בתרא (ח ע"ב) חרב קשה מדבר

קודם שבאו למרה אמרו טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר שכן שבו קל ממותה ומשנתקדשו במרה שבו קשה ואמרו מי יתן מותנו ביד ה' שכן רעב קשה מדבר

המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר תרל ממנו ונעבדה

טענת ישראל שטוב להם שבי מצרים מלמות במדבר בלא קבורה

סז. בדכתיב (ישעיה מה יז) ישראל נוטע בה' אז היא תשועת עולמים. (מין ההתעוררות תשובה).
סח. הוספת מין ההתעוררות תשובה. והיינו שאמנם חזרו ונשתעבדו בגלויות אבל למצרים לא נשתעבדו עוד ומהם יצאו לחרות עולם. אולם יש לדעיר ממדרש תנחומא (אחרי מות יב): "אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה הייתם נוטעים ע"י בני אדם, במצרים ע"י משה ואהרן, בימי סיסרא ע"י ברק ודבורה... וע"י שהיו בשר ודם הייתם חוזרים ומשתעבדים, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם ועוד יותר אין אתם משתעבדים שנאמר ישראל נוטע בה' תשועת עולמים".
סח. וכדאיתא במכילתא (מסכתא חזרי פרשה ב ד"ה ואמרו): "אמרו מיתתנו במדבר קשה לנו ממותת אחינו באפלה שאחינו נספדו ונקברו ואנחנו תחיה נבלתנו מושלכת לחורב ביום ולקרה בלילה". (מין ההתעוררות תשובה). ואמנם משם מוכח שמיתה בלא קבורה קשה ממותת סתם, אך מ"מ י"ל שקשה אף משבי.

ורעב קשה מחרב, ושבי כולו איתנהו ביה, ושם (חידושי בבא בתרא החדשים ד"ה שבי) ביארנו דהיינו אחר שנתקדשו ישראל ונבדלו מן העמים אז שבי קשה מן הכל מפני ביטול התורה והמצוות, אבל קודם לכן שבי יפה מן הכל. על כן אמרו בתחילה טוב עבוד את מצרים ממותינו במדבר^ט, אך אחר כך נתקדשו במרה בחק ומשפט (להלן טו כה), ומן אז לא טוב היה להם עבוד את מצרים כי אז שבי קשה מכולן, אך בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו בארץ מצרים (ראש השנה יא ע"א) ואז ישבו על סיר הבשר, ואז טוב מותם ביד ה' ממות רעב במדבר, לכן אמרו (ברפידים) [במדבר סין] (להלן טז ג) להמית כל הקהל ברעב.

והאמינו במה שאמר להם משה ואכבדה בפרעה (לעיל פסוקים ב-ד), מכל מקום כשראו שנפתחו השמים ושר של מצרים ירד עם מרכבתו פחדו וצעקו^י (שמות רבה כא ה), כי חשבו אילו חפץ ה' להצילנו למה לו ליתן כח לפרעה להוריד פמליא של מעלה שלו למטה ונוסף גם הוא על שונאינו.

ואמנם הענין הוא כך לפעמים כשרצון הקב"ה שישאל ילחמו בפני עצמן אזי הקב"ה עושה לכבודם שיראה כאילו הם לוחמים, וכדכתיב (שמואל-ב ה כד) ויהי כשמעך את קול צעדה בראש הבכאים אז תחרץ^{יא}, והיו סבורים כי דוד הוא הלוחם ולא ידעו ולא ראו המלאכים בראש הבכאים. אך כשהקב"ה בעצמו הוא הלוחם אין כבודו יתברך לרדוף אחר פרעוש אחד^{יב}, ולכן הגביה לסנחריב ולכד את כל העולם כולו ועבודה זרה שלהם טרם שנפלו לפני ירושלם (מלכים-ב יח לג, ישעיה לו יח), וכן נבוכדנצר^{יג} (חגיגה יג ע"ב), וכן לעתיד לבא עתידה אדום שתמלוך על כל

הַתְּיַצְבוּ וְרֵאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם וְגו': ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְרַשְׁוּ.
(יד-י"ד)

בי ישראל הגם שחזרו לאחוריהם על דעת כן חזרו שירדוף פרעה אחריהם

מכיון שה' ילחם לכם לכן הוריד שר של מצרים שאין כבוד ה' לחייהם בפרעוש אחד

ס. כי אז שבי קיל ממותה. (מין ההתעוררות תשובה). ע. וז"ל המדרש: "תלו עיניהם לטמים וראו שרן של מצרים פורה באויר כיון שראו אותו נתייראו... והנה מצרים נוסע אחריהן שרן של מצרים". עא. במלחמת דוד במלשתים ופירש רש"י: "את קול צעדה בראשי הבכאים. מלאכים הצועדים בראשי האולנות אשר אני שולח לעזרתך, או תחרץ, תרים קול מלחמה ואבהת הרב". עב. ע"פ שמואל-א כד יד: "אחרי מי יצא מלך ישראל אחרי מי אתה רדף אחרי כלב מות אחרי פרעש אחד". עג. בחגיגה: "וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש לחיכן אול אמר רב יהודה אמר רב שהלך לכבוש את כל העולם כולו תחת נבוכדנצר הרשע וכל כך למה שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקדוש ברוך הוא את בניו". וכן כתב בהידושי גיטין (מהדו"ה נו ע"ב ד"ה והנה): "הטעם לזה שאין הקב"ה מוסר נחלתו אלא ביד מלך גדול אשר ממש יכבוש כל העולם תחתיו, מפני כבודו יתברך, וכן בהיפוך כשנפרע מאומה איננו מתגרה בשפלים כי אם בתחלה מטיגא לגיט ואח"כ

העולם ט'
ע"א), לכן ד
טמאה שלו
מה פעל אל
לכם הוא ב
תלחמו, על
התיצבו ורא
עמכם הוא

כי אשר רז
תספו לראן
לכם ואתם
משמע ש
ת

מצוות לא תעשה ילא חוסיפו וגו' נתנה כאן כדי שיעסקו בה בני ישראל וינצלו בזכותה

דויהי פרשה ג
ה"ז), ומה
על ידי צו
לפרש דישו
לפני פי ה
ירדפם וה'
במצרים כל
הקב"ה מצו
כדי שינצלו
מפלת שונא
והיה, הובא ב
יג ח) בעבור

ויאבדם (איוב
עד. כלומר,
לעיל יב א ד'
עשה עמהם
בעבור מצות
דישב ולא ענ
הימנה, אמנם

תורת

פי"ד יג - ד
[סה]

משה

קפז

העולם ט' חדשים טרם יפולו (יזמא י ע"א), לכן הוריד השר עם כל המרכבה טמאה שלו לעיני כל ישראל כדי שידעו מה פעל אל. וזה שאמר הכתוב ה' ילחם לכם הוא בעצמו ואתם תחרישון ולא תלחמו, על כן הוריד המרכבה למען התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה עמכם הוא בעצמו, ותדעו ותבינו ע"ד.

וקרבו ובא פרעה וחילו וכבר השיגו אותם חונים על הים (פסוק ט) ועדיין לא נצטוו בשום מצוה לעסוק ובמה ינצלו, על כן צעקו.

והנה איתא בספרים (קב הישר פרק ב) כשרואה אדם דבר איסור כגון בהמה אסורה יהרהר זה אסור לנו לאכול [ושלא יאכל אותה ע"ן] כדכתיב בקרא, והוי ליה כאילו קיים ועשה מצוה, ושעל זה נאמר (קידושין לט ע"ב) ישב ולא עשה עבירה נותנים לו שכר כאילו עושה מצוה. והיינו דאמר להו משה רבינו ע"ה הנני מצוה אתכם לא תעשה זו, ועתה בראותכם המצרים נגשים תהרהרו הצווי לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, ואע"פ שאינו קום עשה רק שב ואל תעשה, מכל מקום בזכות זה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון ולא תעשון דבר, ובהרהור לא תעשה הלז תנצלו ע"ד.

לְבִי אֲשֶׁר רְאִיתָם אֶת מַצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם: ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן. (ד' ג' - ד)

מצוות לא תעשה לא תוסיפו וכו' נחתה כאן כדי שיעסקו בה בני ישראל וינצלו בזמנה

משמע שהיא הבטחה ובאמת היא לא תעשה (מכילתא בשלה מסכתא דוהי פרשה ב ד"ה ויאמר, רמב"ם מלכים פ"ה ה"ז), ומה ענינו לכאן להשקיט פחדם על ידי צווי מצות לא תעשה זו. ויש לפרש דישאל האמינו כתחלה וישבו לפני פי החירות על מנת כן שפרעה ירדפם וה' יעזרם (פסוקים ב-ד), אך ראו במצרים בשעת מכת בכורות נתן להם הקב"ה מצות פסח ומילה לעסוק בהם כדי שינצלו בזכות מצוות אלו בשעת מפלת שונאים (מכילתא בא פרשה ה ד"ה והיה, הובא ברש"י לעיל יב ו) וכדכתיב (לעיל יג ח) בעבור זה עשה ה' לי ע"ה, והן עתה

והתיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עוד עד עולם: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. (ד' ג' - ד)
נצמזון כאן על לאו דלא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד (דברים יז טז),

ישאל חסבו שיטבעו המצרים בנילוס מדה במדה והטיב טיבה כון שנאמר לשוב למצרים הבאב ה' לום סוף בני שיכלו ישראל מהות ולברך בשעבודת הים

ויאבדם (איוב יב כג). ע"ד. נדפס גם בדרשות ה"ד תלה ד"ה התיצבו, מהדו"ק רע"ו ג'. ע"ה. כלומר, בעבור זה, בעבור מצוות פסח ומילה שקיימת, עשה ה' לי ועד"ו פירש אברבנאל (לעיל יב א ד"ה ואומר שכבר): "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים כי בעבור מצות הפסח והמצה עשה עמהם החסד הגדול הזה". (מדברי האברבנאל לעיל מינה נראה שטעות סופר שם ויש לתקן, בעבור מצות הפסח והמילה). ע"ה. הוספת מרן ההתעוררות תשובה. ע"ה. בקידושין שם מבואר דישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה היינו דווקא כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה, אמנם גם כאן הרי אמרו לשוב למצרים כמבואר במכילתא (בשלה מסכתא דוהי פרשה ב ד"ה

ה
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לס
לע
לז
לכ
למ
לנ
לס
לע
לז
לכ
למ
לנ

[סה]

ויש להקשות מה שייכות ללאו זה הכא. ויש לפרש דהנה יש לדקדק למה סיבב הקב"ה שיטבעו המצריים בים סוף ולא הטביעום במצרים בנילוס מדה כנגד מדה, ובמקום המשפט שם הרשע (קהלת ג טז), ועל ידי נילוס חטאו שזרקו בניהם ליאור ושם היה ראוי לעונשם.

ונראה ליישב על פי מה דאמרו חז"ל (ברכות נד ע"א) הרואה מעברות הים ע"ה צריך לברך ברוך שעשה נס לאבותינו במקום הזה, ורצון השי"ת היה שיהיה הנס במקום שיוכלו ישראל לבוא שם כדי שיעלה הנס לפניהם לזכרון בימים הבאים, ויזכרו חסדי ה' אשר עשה נסים ונפלאות להם ויודו ויברכו לה' על ככה, ולארץ מצרים צוה ה' לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ולא יוכלו לראות טביעתם בנילוס מקום שנעשה להם הנס שבקע להם את המים ולברך על ככה, לכן ענשם בים סוף שהוא חוץ לארץ מצרים כי לשם מותרין בני ישראל לשוב ויכולין לברך את ה', ולכן אמר להם לא תעשה על שיבת מצרים.

והנה ישראל חשבו אם תכלית ביאת ים סוף כדי לנער פרעה וחילו בו לשלם להם מדה במדה, הלא ראוי היה לטבעם בנילוס במצרים, אלא חטאם

גורם שירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם להשיבם למצרים, ויידאו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה' (פסוק ז). והשיב להם משה על זה התיצבו וראו וגו' אשר יעשה לכם היום, דעושה השי"ת לכם היום לאחר שיצאתם מגבול מצרים, כי כאשר ראייתם את מצרים היום לא תוסיפו אין אתם רשאים לראותם עוד עד עולם, וה' ילחם לכם ואתם תחרישון בתמיה, פירוש תחרישון מלכרך ולהודות לה' ע"ה, וזה אינו נכון, רק תברכו ותספרו נפלאותיו ותודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ותברכו על ישועת ה' תמיד.

L

T

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: ויבאו בני ישראל בדרך הים ביבשת.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי ברבה (שמות כא א) הדא הוא דכתיב (תהלים לד יח) צעקו וה' שמע מהו כן, אלא שתי ירושות הנחיל יצחק לשני בניו, הנחיל ליעקב הקול וכן הוא אומר (בראשית כז כב) הקול קול יעקב, והנחיל לעשו הידים שנאמר (שם) והידיים ידי עשו וגו', לכן כתיב צעקו וה' שמע, לפי שצעקו בני ישראל על הים שנאמר (פסוק ז) ויצעקו בני ישראל אל ה', שמע הקב"ה תפלתם ואמר למשה מה תצעק

בזכות האמונה שבסחו וקפצו לים ובאו מים עד נפש הסכימה מדת הדין למחן הרחמים ונקיע הים

אלי, כבר ישראל ו חידש המ ענין זה ברכותינו יעקב הלז אפילו תנ המלך ע"י

וי"ל שזו ז"ל אלכסנדרי (דברים י י שוחד, וב

פ. שנהפכה אפו עמהם מן הראשונים אמנם בילקו אחר ג' שנ אומר ישא מי שמתו ו) אשר לא י אמרתי ואכי לא משני כ פנים מיירי ולישראל לו גור דין כה למה נכנסה והשיב לא אליך לפי אליך להשל הש"ס חשי דרשת הסג משא"כ אם לא נסיב א פניו היינו נ

ויאמר משה) דכת אחת אמרה לשוב למצרים. עת, פירש רש"י: "מקום שעברו ישראל בים סוף". עט. וכדאיאת במכילתא (בשלה מסכתא דזיהי פרשה ב ד"ה ה' ילחם): "רבי אומר ה' ילחם לכם הוא יעשה לכם נסים וגבורות, ואתם תהיו עומדין ושוקקין (פירוש בתמיה), אמרו ישראל למשה רבינו משה מה עלינו לעשות, אמר להם אתם תהיו מפארים ומרוממים וגו' למי שהמלחמות שלו וגו'". (מגן ההתעוררות השובה).

אלי, כבר שמעתי צעקתך דבר אל בני ישראל ויסעו עכ"ל. ויש לדקדק מה חידש המדרש כאן מה רצה בכל זה ומה ענין זה לזה. בשנבין תחלה מהו ברוכותינו שברכנו אבינו יצחק הקול קול יעקב הלא הקב"ה שומע תפילת כל פה אפילו תפילת גוי, וכן התפלל שלמה המלך ע"ה בבנין בית המקדש (מלכים-א ח מא-מג).

ה' פניו אליך, והכונה דאומות העולם אע"פ ששומע תפילתם היינו שמרחם עליהם במדת רחמיו ועושה לפנים משורת הדין ומכל מקום מדת הדין מתוחה עליהם, עד שימצא הקפידה מקום לנוח כי אין מדת הדין מסכים עמהם, וכן מצינו בנינוה אע"פ שעשו תשובה מכל מקום אחר ג' שנים נהפכה העיר^פ, והיינו לא ישא פניו של זעם.

וי"ל שזהו דומה למה שאמרו חכמינו ז"ל במסכת נדה (ע ע"ב) גבי אנשי אלכסנדריא דבאומות העולם כתיב (דברים י יז) לא ישא פנים ולא יקח שוחד, ובישראל כתיב (במדבר ו כו) ישא

משא"כ בישראל גם מדת הדין מסכמת ונהפך לרחמים גמורים ישא ה' פניו של זעם אליך, ישא אותו ויכפהו לפני מדת הרחמים^{פא}. והיינו צעקו וה' שמע כל מקום דכתיב וה' הוא ובית דינו

יגו
וד
יב
שר
סס
כי
לא
וד
זון
ות
רו
זיו
ד.
גד
אל
זו
לי
וא
זע
זק
וא
זב
ים
ע,
מר
זע
זק
יד
זא
זנו
ז"ל

בזכות האמינה
שבטחו וקפצו
לים ובאו מים עד
נפש הסכימה
מדת הדין למדת
הרחמים ונפרע
הים

פ. שנהפכה אחר ג' שנים לא מצאנו מקורו. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מב): "ארבעים שנה האריך אפיו עמהם כנגד ארבעים יום שטלח את זונה, ולאחר ארבעים שנה שבנו למעשיהם הרעים הרבה מן הראשונים, ונבלעו כמתים בטאול תהתיה", והביאו מרן בחודושי גיטין (לא ע"ב ד"ה הרישית). אמנם בילקוט (דמו: קג) גורס אחר ארבעים יום הגורו למעשיהם הרעים, ולפי' אפשר שנינוה הרבה אחר ג' שנים. פא. בנדה: "כתוב אחד אומר כי לא ישא פנים ולא יקח שוחד וכתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך כאן קודם גזר דין. וכתוב ד"ה כאן: "תימה דבפרק מי שמתו (ברכות כ ע"ב) קאמר, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים מפני מה אתה נושא פנים לישראל, אמר להם לא אשא פנים לישראל אני אמרתי ואכלת ושבעת והם מדקדקים עד כביצה, משמע שמחלק בין עובדי כוכבים לישראל ואמאי לא משני כי הכא או הכא כהתם. ויש לומר דלעולם שינויא דהכא עיקר וקרא דאמר לא ישא פנים מיירי בין בישראל בין בעובדי כוכבים, בעובדי כוכבים אפילו קודם גזר דין שזהו קו המספס. ולישראל לאחר גזר דין אבל הוא נכנס להם לישראל לפני משורת הדין ונושא להם פנים קודם גזר דין כדמשמע הכא מקרא דישא ה' פניו אליך, ומלאכי השרת אמרו לפני הקדוש ברוך הוא למה נכנסת לישראל לפני משורת הדין יותר מלעובדי כוכבים לישא להם פנים קודם גזר דין, וחטיב לא אשא להם פנים וכו'". עוד כתבו התוס' שם ד"ה כתוב: "כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך, לפי הפסט לא משמע שהקב"ה נושא את פניהם דלא כתיב ישא ה' פניך ומשמע שיפנה אליך להשלים לך שלום ובספרי (נשא נב) נמי דריש שיסיר הקדוש ברוך הוא פנים של זעם, מיהו הט"ס חטיב ליה כאילו כתיב פניך, ובדרשות (ה"א תקי ד"ה סכנת מהד"ק מ"א א') כו"ש מרן דרשת הספרי עם דברי הט"ס: "קודם גזר דין הקב"ה עושה כל טצדקי למעט הרון מישראל, משא"כ אם חס ושלום לא יצאו צדק בדינם אינו נושא פני כל בריה, אפילו לבני פלטרין דיליה לא נסיב אפיה, והיינו תירוץ הט"ס בנדה, ומושב נמו מה שכתבו תוס' שם בשם ספרי, דישא ה' פניו היינו פניו, ולא שיטא להם פנים, אלא שישא פניו, פירוש שיעביר זעמו עיי"ש". וכאן הוסיף

(ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה, בראשית רבה נא ב), שגם מדת הדין מסכמת עמהם, וזהו שהנחיל יצחק ליעקב קול קול יעקב אפילו בשעה שהידיים ידי עשו שמדת הדין מתוחה.

והנה בשעת קריעת ים סוף היו ישראל נתונים כדין שאמרה מדת הדין הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה מה נשתנה אלו מאלו (שמות רבה כא ז, זהר ח"ב קע ע"ב), ואין כדאי שישמע מידת הדין תפלתם ויסכים כיון שגם הם עובדי עבודה זרה, לולי שכר האמונה והיינו שבטחו בה' וקפצו לים ובאו מים עד נפשם, ואחר כך נקרע, כמו שדרשו חז"ל (שמות רבה כא י) אפסוק ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה בתחלה בים ואחר כך נעשה יבשה.

והשתא אתי שפיר שמשח אמר לישראל ה' ילחם לכם שהוא שם הוי' יתברך מדת הרחמים, ויאמר 'הוי' אל משה מה תצעק אלי דייקא, כי צריך לעשות דבר נגד מדת הדין דבר אל בני ישראל ויסעו וגו', ויבואו בתוך הים ביבשה ובזכות האמונה יסכים מדת הדין, ועל זה אומר המדרש הדא הוא דכתיב צעקו וה' שמע הוא ובית דינו, ב' נחלות הנחיל יצחק וגו' הכל כנ"ל ומבואר באר היטב ודו"ק.

דמה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו.

כי מדרך הצדיקים שיהיו נענים ברגע בתפלה כדהובא בגמרא (בבא מציעא פה ע"ב) גבי רבי חייא ובניו שירדו לחיבה אמר משיב הרוח ונשיב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא. והכא אי אפשר לעשות רצונו מיד כי חפץ הקב"ה להמשיכם לים משני טעמים, א' מפני שהמצרים במים דנו את ישראל ובמים ידונו (סוטה יא ע"א, שמות רבה כב א), שנית שידעו ישראל כי לא מחכמתו של משה רבינו ע"ה אלא מאת ה' היתה זאת שהרי הורע כח מזלו של משה במים **כב** (סוטה יב ע"ב).

על כן מה תצעק אלי עתה פה, דבר אל בני ישראל ויסעו אל המים, ושם נאמר (פסוק ל) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, כי ראו אז כי לא בכח משה אלא יד ה' עשתה זאת ומשה הוא עבדו, והיינו ויאמינו בה' ובמשה עבדו (פסוק לא).

דמה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרים את ספודך. (יד טו-טז)

וקשה וכי לא יצעק ויתפלל. ועוד הלא כתיב ויצעקו בני ישראל אל ה' ומשה אמר להם ואתם תהרישון. הנה השל"ה כתב (פרשת בשלה תורה אור

ישראל לא נשח בשפת הים אלא ויסעו אל המים כדי לדון את המצרים במים וכדי שידעו שה' הושיעם ולא החמתו של משה שהרי הורע כח במים

ישראל צעקו כי סנסתפקו בנבואת משה ולכן אמר משה שיהרישון ואמר לו ה' שיצעקו שידוע להם ה' מה יעשו

אוח ה) שהע במשה רבינו ידי משה ומ ואם צועקים הקב"ה עונה פה ומושיעם רבינו ע"ה ל האלו, על כן כל זה ממשו הרי רש"י ב בפסוק יונתי דקאי על עמו את מראיך ה התאוה לתפל ולפענ"ד י המשיח והמ אמונה, אבל ויחיש במהר שהמתפללים אמונה, אבל קרוב ובא לפניהם **פו** (ש שיר השירים ע

פד. בשל"ה ש נגאלים... וחשב ועצתו) [מלאכ התרעמו... על מתפלל אלי, בתפלה אלי, (הקדמה לה"ג ב בקרוב, וכן בב באותה שעה ו המדבר וכו', ו)

מין לבאר ענין נשיאת פנים של זעם, דבישראל קודם גזר דין נושא פנים שמוסכים מדת הדין למדת הרחמים, אבל לאומות מדת הדין מתוחה. **פב**. בגמרא: "ראו שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה". **פג**. אבל לא נאמר שמושה צעק.

תורת פי"ד ב משה קצא

[טו]

אע"פ שעל כרחך לבסוף תבוא ישועה מכל מקום לב אדם נמס, אבל אי היה הקב"ה אומר סעו או הרימו נס והרגו פרעה ואנשיו או כל מה שהיה אומר היו מזומנים ועושים, אך לעזבם ושלא לומר להם דבר הוא צער גדול, ואם כן אין להתפלל על הישועה אלא התפלה תהיה שיודיע להם מה לעשות.

והנה הם נסתפקו בנבואת משה וצעקו אל ה' להושיעם, ועל זה אמר משה התיצבו וראו את ישועת ה' וכו' ואתם תחרישון, ואמר לו הקב"ה לא שיחרישו לגמרי כי אני מתאוה לתפלה, אלא 'מה' תצעק אלי, כך תצעק אלי רבש"ע דבר אל בני ישראל ויסעו וכך עשה משה והתפלל כך, ואז ענהו ואתה הרים מטך.

המלאכים רצו להמיה את המצרים ע"י שישמעו שירתם ואמר הקב"ה שימחו בים מדה במדה

ויאמר את הַלְלֵהּ וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה בַּל הַלְלֵהּ. (יד כ)
ואיתא (מגילה י ע"ב) שהיו רוצים המלאכים לומר שירה אמר הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה. בשם חכם אחד פ"ו שיש

אות ה) שהצעקה היה כחסרון אמונה במשה רבינו ע"ה, שהרי ה' גאלם על ידי משה ומסתמא לא יפלו ביד פרעה, ואם צועקים אפילו הם נענים היינו הקב"ה עונה בעת צרה ושומע תפלת כל פה ומושיעם מצרה אשר הביאום משה רבינו ע"ה לחוכה, כך יחשבו הצועקים האלו, על כן הצעקה היא חסרון אמונה, כל זה ממשמעות דברי של"ה פ"ד. אמנם הרי רש"י בשיר השירים (כ יד) פירש בפסוק יונתי בחגוי הסלע כסתר המדרגה, דקאי על עמדם בצרה ההיא ואמר הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי הקב"ה התאוה לתפלתן, והוא היפך דברי של"ה.

ולפענ"ד להכריע כי אף על פי שבטוחים אנחנו בביאת המשיח והמתפלל עליו הוא מחסרון אמונה, אבל מכל מקום יתפלל שימהר ויחיש במהרה בימינו פת. והכא נמי נהי שהמתפללים שיושיע ה' היה מחסרון אמונה, אבל הם עמדו בצרה והשונא קרוב ובא והמדבר מן הצד והים לפניהם פ"ו (שמות רבה כא ה, הובא ברש"י שיר השירים סו) ואין הקב"ה אומר דבר,

אל ישראל לא נענו בשפת הים אלא ישיענו אל המים כדי לדון את המצרים במים ובדי שירש שר הושיעם ולא חממתו של משה שהרי הרע כוונת במים

אל ישראל צעקו כיון שנסתפקו בנבואת משה וכן אמר משה שיחרישון ואמר לו ה' שיצעקו שיודיע להם ה' מה יעשו

פ"ד. בשל"ה שם: "נסתפקו אולי לא מהשם יתברך הוא שיצאו ישראל ממצרים לגמרי להיותם נגאלים... וחשבו שמושה רבינו ע"ה מדעתו עשה כן בסמכו כי השם יתברך 'מקים דבר עבדו ועצתו' [מלאכיז] 'יטעים' [יטעיה מד כו]. על כן צעקו אל ה' להיות אל חי בקרבם... ועל משה התרעמו... על כן אמר השם יתברך למשה 'מה תצעק אלי', אמר 'אלי' לרמוז לו כשאתה עתה מתפלל אלי, אז תחזיק את החטד שלהם שחשדוך כי אתה לקחתם מדעתך, ועתה אתה עומד בתפלה 'אלי' כדומר. שאבוא אליך להיות בעצמי ובבבודי וכו'". פ"ה. בליקוטי חבר בן חיים (הקדמה לח"ג ב ע"ב ד"ה גב) כתב המטעם זה הקפיד מרן ז"ל שיאמרו בברכת החודש יגאל אותנו בקרוב, וכן בברכת המזון אמר ויבשר לנו במהרה בשורות טובות. פ"ו. כדאיתא במדרש רבה באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות והיה הים סוגר, והשונא דודך והחיות מן הכדבר וכו'. (מגן ההתעוררות תשובה).

הדין במים

שיר

פ"ד טו - כא

מעון

נג

[כג - כד]

שלימה, וישראל נושע בה' תשועת
עולמים נצח סלה עולם ועד.

כי הוא הגדול שבהם. וזה שאמר לו
הקב"ה אמש אמרת מאז באתי אל
פרעה וגו' כי לא היית נחשב בעיניך
לכלום, ועכשיו אתה עומד ומתפלל
ומרבה בתפלה עליהם כמובן (כדאיחא
במכילתא (שם) רבי אליעזר המודעי
אומר מה תצעק אלי, על בני ישראל
איני צריך ציווי), וק"ל.

אמש היית אומר
מאז באתי אל
פרעה כי לא
היית נחשב
בעיני יעקב
אתה עומד
ומרבה בתפלה
כי בגדולה
סתחילין מן
הגדול תחילה

מה תצעק אלי.

(יד טו)

במכילתא (בשלה מסכתא דויהי ג) **אמש**
היית אומר ומאז באתי
אל פרעה וגו', ועכשיו אתה עומד
ומרבה בתפלה, וכן הוא במדרש רבה
(שמות רבה כא ח), והוא תמוה. ונלפע"ד
דהנה משה רבינו ע"ה העניו מכל האדם
אשר על פני האדמה (במדבר יב ג) חשב
כי כמעט אין לו זכות כדי שיתגלגל
על ידו להוציא את בני ישראל מארץ
מצרים (וכמו שאמר (לעיל ג יא) מי אנכי
כי אלך אל פרעה, וברש"י שם מה אני
חשוב), וחשב אדרכה כי מגלגלין חובה
על ידי חייב כמוהו, כי פרעה הרע
לעם הזה ואמר (לעיל ה ט) תכבד העבודה
על האנשים, וזה שאמר להקב"ה (שם
פסוק כג) ומאז באתי אל פרעה הרע
לעם הזה, כי אני גרמא בנויקין.

ויבקעו הים.

איתא במדרש (הובא בישמח משה פרשת
בא אות ז) **הים ראה וינס** (תהלים
קיד ג) **מה ראה, רכוש מצרים ראה וינס**,
והוא תמוה. וי"ל דלכאורה קשה על מה
דאיתא במדרש (שמות רבה כא ז)
כשהקב"ה שלח למשה שיבקע הים לא
רצה בשום אופן להקרע, ולמה לא קרע,
הלא תנאי התנה הקב"ה בששת ימי
כדרשו חז"ל (שם כא ו) וישב הים וגו'
לאיתנו (להלן פסוק כז), לתנאו הראשון
(וכן בבעל הטורים (בשם המדרש) לאיתנו
אותיות לתנאו, שהקב"ה התנה עם הים
במעשה בראשית שיבקע את מימיו),
ולמה לא רצה בשום אופן להקרע.

'הים ראה וינס'
אף שלא נשלם
ארבע מאות
שנה כי רכוש
מצרים ראה אף
שלא נשלם הזמן
ועל כרחק ע"פ
איה חשבון או
שאר טעמים
נשלם הארבע
מאות שנה

והנה איתא במסכת תענית במשנה (טו
ע"א) כי בתעניות של גשמים
נותנין אפר מקלה על ראש הנשיא ואב
בית דין, וכל אחד ואחד נוטל ונותן
בראשו, ומפרש בגמרא כי הוא
חשיבותא דידהו למימר אתון חשיבותו
למבעי רחמי עלן ואכולי עלמא, לכן
מתחילין בנשיא כי בגדולה מתחילין מן
הגדול תחילה. והנה משה רבינו ע"ה
עתה כשהיו ישראל בצרה גדולה, הים
סוגר והשונא רודף, עמד משה רבינו
ע"ה בתפלה על ישראל וזה חשיבותו

וישן לפרש כי הים ידע שצריכים ישראל
להיות ארבע מאות שנה בגלות
ואחר כך יצאו, אבל עדיין לא היו רק
רד"ו שנה ולא הגיע עדיין זמנם לצאת
ממילא לא הגיע זמנו להקרע, אבל
באמת כתיב (בראשית טו יג) ועבדום וענו
אותם ארבע מאות שנה ואחר כן יצאו
ברכוש גדול, ואם לא נשלמו הארבע

מן העם
ע מאות
לדר"ו
זה זאת
הגדולים
ה' עמו
ל (מגילה)
אה את
הוא מן
כל פעם
ראיה
היתה
הם זה,
השלים
גאולת
בגלות
הגלות
י ידעו
מצרים
שתקעו
כו היה
התורה
וזה
(לשון)
מצרים
(לשון)
עבוד
מאות
גאולה

שופטים

ק"ל שחון ס"ו כ"ח
אצ"ק ח"ו
חבון חג"ט ס"ו
חג"ט ח"ו ח"ו

ספר

ערוגת הבשם

חידושי אגדה

על

חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו ברכה
הרב הגאון הצדיק המפורסים בכל קצווי ארץ
בתורתו וצדקתו חסידותו ופרישתו
מון **מושה** בן הרב הגדול הצדיק חריף עצום
המפורסים בשם טוב מו"ה **עמרם** זצלה"ה

גריןוואלד

מק"ק טשארנא

בעהמ"ח ספרי ערוגת הבשם ועוד
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק הומנא ובק"ק קליינווארדיין
ואח"כ בק"ק חוסט יצ"ו
ושם חלקת מהוקק ספון

ספר שמות

נערך ונסדר על ידי

הרב אהרן שפירא

נאראל - בני ברק

יצא לאור על ידי נכד המחבר

יהושע בהר"ר דוד גריןוואלד

ברוקלין

שנת תשע"א

הפסקה, דהיינו ביום ט"ו, משום דלקרוז עומר צרישא. ותירץ, דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום, א"כ הוי ליה ט"ו ממחרת אכילה הפסקה. וזוה אחי שפיר, דהא התם צפרשת צינית שפיר קאמר רבי משה הדרשן, דהוא כנגד שמונה ימים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף, דהא בשעת יציאתן היו באמת שמונה ימים צנתיים, משא"כ לדידן, באמת שביעי של פסקה הוא, כן נראה לי צמ"ד נכון.

ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים וגו', הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים וגו' [יד, יא-יג]. פירש רש"י [שם יב ד"ה אשר דברנו] והיכן דיברו, ירא ה' עליכם וישפוט [שם ה, כא]. הנה, רש"י פירש צפרשת שמונה [שם כ] דכל מקום שנאמר נלים ונצבים, דתן ואבירים היו. ויתכן לפי מה דפירש צתרגוס יונתן על פסוק [שם יד, ג] ואמר פרעה לבני ישראל, דקאי על דתן ואבירים שנשארו במצרים, והנה, מצינו אח"כ שהיו עמהם צמדבר. ולריך לומר דאח"כ כשחזרו האיקטורין לאמר כי תעו צמדבר בישימון דרך, גם המה רדפו אחריהם עם פרעה. וזוה אחי שפיר ויצעקו בני ישראל אל ה' [שם יז], קאי על כל ישראל, ויאמרו אל משה, מי האומרים כן, יגיד עליו ריעו, הלא זה הדבר אשר דברנו אליך, ומי אמרו כן הלא דתן ואבירים. והיינו לאמרו לו צמתוקותו של קרח, המעט כי העליחנו וגו' להמיתנו צמדבר [צמדבר טו, יג], ממש לשונם שאמרו כאן, לקחתנו למוח צמדבר. ומשה רבינו אמר להם, אל תיראו התיצבו וראו [שמות יז, יג], לשון התיצבו לריך ציאור, אבל יוצן, דמשה רבינו הזהיר את העם לכל יצאו להתפתות אחרי דתן ואבירים, שרצו להסיתם כנ"ל.

7 ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום וגו' [יד, יג]. ולריך ציאור, לאזיה לורך הולך לומר כי אשר ראיתם את מצרים היום, ואי משום נזוי הלא תעשה, אין ענינו לכאן כלל, ואי לשם הצטחה, הוי סגי צמה שאמר התיצבו וראו את ישועת ה'. אבל צמה שלא יוספו לראותם עוד, אינו הצטחה כלל על הישועה, דאפילו אם חלילה המצרים יתגברו, נמי לא יוספו לראותם עוד. גם, הא דאמר ה' ילחם לכם וגו', לריך ציאור אהיבא קאי, אי על הנס של קריעת ים סוף, אין צו ענין מלחמה, ועל כרחק על מה שישראל שרויין בדין של מעלה, הוי ליה למימר ה' לוחם לכם, ולא בלשון עמיד. גם, צהא דכתיב [שם י"א] וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה', ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים וגו'. כבר הקשה הרמב"ן [שם] היחכן דצתוך כדי דיבור שצעקו אל השי"ת ימרדו צנביאו, עיי"ש. גם יש לדקדק, צהא דכתיב ויצעקו, ולא כתיב ויתפללו או ויתחננו. ונראה לצאר הכל צמ"ד, הנה, כתיב [שם כג-כד] דבר אל בני ישראל וישונו וישנו לפני פי הסירות וגו', ואמר פרעה לבני ישראל נצוכים הם צארן. ונראה צמ"ד, הנה אמרו רז"ל [יומא פו, כ], היכי דמי בעל חשונה וכו', באותו פרק, באותו מקום. מצואר, דלא נקרא חשונה שלימה, אלא אם הוא צגדר וצמהות כפי מה שהיה צשעת עבירה. והנה, לזכות לחשונה שלימה, ולהצין ערך גודל הפגם שפגם ע"י מעשיו, ולהתמרמר אח"כ מקרב איש ולב עמוק על כל מה שפגם, זה אי אפשר כי אם ע"י שהשי"ת מאיר עיניו להצין ולהכיר כל זאת. ולזה לריך שישתדל לשפוך

נפשו צעת רצון לצעל לזה, ואז יעתר לו ה סנהדרין קג, אן לשון משתדל צוה להסתכל לעולם אי אפשר ו והנה, ידוע נראה שמו משוקעים צו והיה ראוי להם לשנו הנמנע, מחמת שגב צגלות י"א, ולא יכלו צדחילו ורחימו, וממי חשונה באמתערוחא ממצרים הוציאתם השי כנפי נשרים עד רוס לצבר דיצורים גם ו זה. וזה ענין פי הר פיהם לחירות, וא"כ לחזור בחשונה שלימה צ"ה. אמנם כן לא ו דעיקר החשונה הול ענין כפי מה שהיו שעתה הם צרום הם צשעת החטא, אין מי לעת עתה. והשי"ת רצה שישונו באופן ש ציוה שמעתה יהיו נר כפי מה שהיו קודם ואם אפילו הכי יה ויתמרמרו צחרטה חשוב

יא. עיין זוהר הק' ח"ב יב. כן הוא בשל"ה ה מצוה אות ה, ושם בעוד באברבנאל אבות ג, ו

תיצבו
יעשה
לאיזה
מזרים
ענינו
צמה
צמה
כלל
מזרים
הא
זכיכא
אין צו
שראל
ר ה'
יכתיב
והנה
ו בני
אין
[סג]
שי"ת
צהא
חגנו.
[ג-ג]
לפני
ראל
מרו
כו',
קרא
הות
כות
עגס
קרצ
אי
זבין
שן

נפשו בעת רצון לבעל הרחמים ית"ש שיעזרהו לזה, ואז יעתר לו השי"ת, דדרשו רז"ל [ראה מנהגין קג, טז] לשון חמירה. אבל מי שאינו משתדל בזה להסתכל להשי"ת מעומקא דלבא, לעולם אי אפשר לזכות לתשובה שלימה. והנה, ידוע [ראה שמות רבה ו, ה] דבמזרים היו משוקעים בכל מיני עבירות ותאות, והיה ראוי להם לשוב בתשובה. אבל היה מן הנמנע, מחמת שגם צחינת הדיבור היתה בגלות א", ולא יכלו להוציא דיבורים זכים בדחילו ורחימו, וממילא לא היה אפשר שיעשו תשובה באחערותא דלתתא, ושוב כשיאלו ממזרים הוציאו השי"ת, וינטלם וינשאם על כנפי נשרים עד רום המעלות, והיה זיכלתם לדבר דיבורים גם בדחילו ורחימו ומתשבה זכה. וזה ענין 'פי החירות', דהיינו, שכבר יאל פיהם לחירות, וא"כ צנקה היה באפשרותם לחזור בתשובה שלימה ע"י שפיכת לבם למקום צ"ה. אמנם כן לא היתה תשובה נכונה, כיון דעיקר התשובה הוא באותו מקום, ובאותו ענין כפי מה שהיה בשעת עבירה. וכיון שעמה הם צרום המעלות, מה שלא היה כן בשעת החטא, אין חידוש צמה שצבו בתשובה לעת עתה. והשי"ת הרוצה בתשובת יראיו, רצה שישונו באופן שיהיה בשלימות, מה עשה, ליוה שמעתה יהיו נחית דרגא, ויהיו במדרגה כפי מה שהיו קודם שהיו בצחינת פי החירות. ואם אפילו הכי יהיה לבם נשבר בקרצם, ויתמרמרו בחרטה על מעשיהם, זה יהיה תשובה שלימה.

והיינו דאמר לו השי"ת למשה רבינו, דבר אל בני ישראל וישונו ויחטו לפני פי החירות, דהיינו, שישונו בתשובה, ויהיו חונים במדרגה כפי מה שהיו לפני פי החירות. והיינו דאמר, ואמר פרעה לבני ישראל נזכים הם בארץ, דזהו יחוק לבו של פרעה לרדוף אחריהם, כיון דהדין נותן כשישראל שרויין בצרה, שיתפשו אומנות אבותם, ויתפללו להשי"ת, ועתה הנה נזכים לצרות הנה והנה. אלא ודאי דעדיין הם בצחינת גלות, והדיבור עדיין הוא בגלות, דהיינו שאין זיכלתם להסתכל חפלה זכה במחשבה כלולה. וזה שאמר הכתוב, נזכים הם בארץ סגר עליהם המדבר, כלומר, צחינת דיבור שלהם עדיין סגור ומסוגר, ע"י זה יחזוק לב פרעה לרדוף אחריהם.

7 והנה, כשראו ישראל את מזרים נוסע → אחריהם, ויראו מאוד, ובאמת בקשו לעמוד בתפלה צר להם, אבל הרגישו שאין זיכלתם להוציא מפיהם דיבורים זכים במחשבה כלולה, ובדחילו ורחימו. ולא כתיב ויתפללו, אלא וינעקו בני ישראל אל ה', שלא היה אלא בצחינת נעקה, ולזה גופא התמרמרו ותשתוחח נפשם בקרצם. והיינו דאמרו אל משה רבינו, המצלי אין קצרים במזרים לקחתנו למות במדבר, דידוע² דדיבורים בלא כוונה ודחילו ורחימו, הם כגוף בלא נשמה, וא"כ הדיבורים שלהם הם בצחינת מיחה. ועל זה השיב להם משה רבינו, אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה

בליקוטי תורה להאר"י הק' פרשת עקב ד"ה כל המצוה, ומובא בתולדות יעקב יוסף פרשת האזינו אות ב, ד"ה עוד י"ל, ועוד רבות בספרי המוסר והחסידות.

יא. עיין זוהר הק' ח"ב כה, ב.
יב. כן הוא בשל"ה הקדוש מסכת תמיד, פרק גר מצוה אות ח, ושם בעוד כמה מקומות, וכבר איתא כן באברבנאל אבות ג, יג, וכן הוא מבואר בהרחבה

לכס היום. וגילה להם, דכוונת השי"ת בזה, במה שגרס להם כן, הוא כדי שיעשו תשובה שלימה באופן ובצחינה באותו מקום ובאותו זמן. משום דלעולם אי אפשר להם לראות עוד את מצרים, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, וא"כ היה מן הנורך לכל הנ"ל.

שהשי"ת ילחם בעדכם - אפילו אם אתם תחרישון, ע"כ עשה השי"ת כעת מפתח לזה. ובזה יתבאר על נכון מאמר המדרש [שמות רבה כא, א] הלא היא דכתיב [מהלים לד, יח] לעקו וה' שמע ומכל זרוחם הצילם, עיי"ש. והשי"ת יקיים בנו כימי לאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות [מיכה ג, טו], אכ"ר.

L

ושוב אמר להם עוד טעם נכון על זה, ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. דהנה, ידוע [ויהי הק' פרשת ויקהל ט"ז רטו, ב וראה ליקוטי תורה פרשת כי תשא] דגאולת מצרים היה מפתח לכל הגאולות וישועות שיהא ישראל צריכין עד עולם החייון. והנה, אילמלי היו ישראל יכולים להחפול אל השי"ת מעומקא דלבא בשעה שהיו ישראל שרויין בצרה, לא היה בזה מפתח, כי אם שהשי"ת ישמע שועתם וישיעם לעת מצוא כשיחפלו מעומקא דלבא. אבל צפה השי"ת שיגיעו ימים אשר אין בהם חפץ, וישראל יהיו במדרגה נמוכה, שלא יהיה אפשר להם להוציא דיבורים זכים בדחילו ורחימו, ומאין יצא עזרם. ע"כ זיקק השי"ת שהגאולה יהיה מפתח אפילו לזמן ולעת הזאת, דאפילו אם לא יכלו להחפול, מכל מקום יהיו נושעים בכל מיני ישועות וטובות. ע"כ סיבב השי"ת, שגם בעת ההוא יהיו בצחינה הזאת, ומכל מקום יושיעם השי"ת, וממילא יהיה פתח תקוה אפילו אם לא יוכלו לפתוח בחפלה. והיינו דאמר להם משה רבינו, לכל יתרעמו על זה במה שהדיבורים שלהם נחתו לגלות, והגיעו למדרגה שהיו לפני פי החירות. והטעם, לפי שה' ילחם לכם ואתם תחרישון, שיגיע עת

7 ה' התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' [יד, יג]. יש לפרש לשון התיצבו, דהבעל דבר רצה לעשותם מקטני אמנה, שלא יאמינו שהשי"ת יעשה להם נסים מחמת שאינם כדאי. ומה שעשה נסים במצרים, היינו להודיע את גבורתו, משא"כ כעת יניחם ה' על המקרה, ולא יעשה להם נס. אבל באמת הוא מעצת היצר הרע, להחליש ע"י זה האמונה, ונריך להתחזק ולהתגבר כנגדו, ולהאמין בנפלאותיו ובתקפו וגבורתו של השי"ת. וכל פעם נריך לזה קצת רוח גבורה, והוא בכלל מה שאמרו רז"ל [אבות פרק ה משנה ב] הוי עו כנמר. והיינו דאמר, התיצבו, על דרך ילאו נצבים [במדבר טו, טו], שמורה על מדה העזות, כלומר שיעמדו בתקפם, ולא ירך לבדם מעונות שבידיהם, אלא ראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום".

L

7 ה' ילחם לכם ואתם תחרישון [יד, יז]. ובמקרה הוצא צבעל הטורים [כאן] תחרישון ב', הכא, ואידך מי יתן החרש תחרישון וגו' [אבות יג, ה]. שאמר להם משה מי יתן החרש תחרישון, כי ה' נלחם לכם, ואין

לכס לעוק אלא כי
ונראה לי בס"ד,
אומנות
להם משה ואתם
בעת צרה [רמב"ם]
ונראה בס"ד, על
שמעדה לאזותינו
עלינו לכלותינו, א
עלינו לכלותינו. וה
לשון והיא שמעדה
בספר אך פרי נ
הקושיא, דבאמת א
ישראל, דהא בר
ובשביל תורה שגר
א. א. וא"כ, כל
אזי אם הדבר נ
לירא כלום, דהא
מן העולם. והי
לאזותינו ולנו, ז
לכלותינו, אלא צו
וע"י זה
ונראה, היינו ז
זאת לי
עוד על הארץ כן
כן. כיון שנשבע
ממילא אי
ובזה נבא אל ר
ישראל נג
או להנצל. והג
בטוחים דאי אנ

יד. ובזה י"ל פ"י
טו. לשון רש"י ע

יג. ומדוקדק הלשון ישועת ה', עפ"י המבואר החילוק שבין 'עזר' ל'ישועה', דעזר הוא אם בעצמו ג"כ עושה אלא שעוזרין לו, וישועה הוא בלתי סיעתא דידיה, והכי נמי אמר להם, אעפ"י שאינם כדאים מצד עצמם. (ב"מ)

ז אחס
 זח לזה.
 ז [שמות
 ז לה, ית]
 עיי"ש.
 מזרים
 זי, יג].
 ל דבר
 יאמינו
 כדאי.
 ז את
 יקרה,
 זעמם
 זרין
 זותיו
 זרין
 זמרו
 זיינו
 מזכר
 זמר
 זנות
 זשה
 זיז].
 זאן
 זש
 זי
 זין
 זא

לכס לזעוק אלא תחרישון, ומהי לכס לחכמה
 כי תצטחו זה'.

וגראה לי בס"ד, דיש לדקדק, דהס תפשו
 אומנות אבותיהם, א"כ למה אמר
 להס משה ואחס תחרישון, הלא מזה לזעוק
 בעת לרה [רמב"ם הלכות תעניות פרק א הלכה א].
 וגראה בס"ד, על פי מה דאיתא בהגדה, והיא
 שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד
 עלינו לכלותינו, אלא שכל דור ודור עומדים
 עלינו לכלותינו. והוא תמוה, האך שייך על זה
 לשון והיא שעמדה לאבותינו. וראיתי דבר נכון
 בספר אך פרי תבואה [פרשת בא ד"ה ע"ל על
 הקושא], דבאמת אי אפשר לעולם להתקיים צלי
 ישראל, דהא בראשית ברא, בשביל ישראל
 ובשביל תורה שנקראה ראשית [ראה רש"י בראשית
 א, א]. וא"כ, כל אימתי שישראל שרויין בדין,
 אזי אס הדבר נוגע לכלל ישראל, אין להס
 לירא כלום, דהא אי אפשר שישראל יכלו ח"ו
 מן העולם. והיינו דאמר, והיא שעמדה
 לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו
 לכלותינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו,
 וע"י זה הקב"ה מצילנו מידם.

וגראה, היינו דאמר [ישעיה נד, ט] כי מי נח
 זאח לי אשר נשבעתי מעצור מי נח
 עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער
 בך. כיון שנשבע הקב"ה שאינו מכלה עולמו,
 ממילא אי אפשר לכלות ישראל.

ובזה נבא אל המכוון, דבקרעת ים סוף היו
 ישראל נתונים בדין, אס חלילה לכלות
 או להנלל. והנה, כבר היו יכולים להיות
 בטוחים דאי אפשר שיכלו, דא"כ ממילא כל

העולם כולו עזר וצטל. מיהא קיימא לן [יל"ש
 רמז תקינ], תפלה עושה מחלה, כדפירש רש"י
 בפרשת ואתחנן [דברים ט, כ], וא"כ הכא נמי
 ע"י תפלתם היו מצי לפעול מחלה, ושזב לא
 היה מוכרח שינללו השאר, כיון דאפשר לעולם
 להתקיים ע"י המחלה. והיינו דאמר להס
 משה, התיצבו וראו את ישועת ה', דהגם דמי
 שאינו ניצל בזכות עצמו, אי אפשר לו לראות
 במפלה השונאים [ראה רש"י פרשת וירא בראשית
 יט, יז], אבל זה לא שייך היכא דנגע לכלל
 ישראל כולו מטעם הנ"ל. והיינו דאמר להס
 משה רבינו, ה' ילחם לכס ואחס תחרישון,
 משא"כ אס תרצו בתפלה, דתפלה עושה
 מחלה. וזה מתפרש על נכון המסורה הנ"ל,
 מי יתן החרש תחרישון ומהי לכס לחכמה,
 דע"י זה ממילא תנללו כלכם, וק"ל י"ד.

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה וגו'
 [יד, כג]. כתיב [סהלס קיד, א-ג] בצאת
 ישראל ממזרים בית יעקב מעס לעז, היתה
 יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, הים ראה
 וינוס הירדן יסוב לאחור. ואיתא במדרש [הוגא
 בישמח משה פרשת בא ועוד] מה ראה, ראה ישראל
 באים ורכוש מזרים בידם, ע"כ וינוס, והוצא
 המדרש הזה בכמה ספרים, עיי"ש, זרין
 ביאור. וגראה לבאר בס"ד, גם היכא רמוז זה
 בקרא. וגראה בס"ד, כתיב [דברים טו, יד-טז]
 הענק תעניק לו מלאך ומגרן ומיקבך וגו',
 וזכרת כי עבד היית בארץ מזרים וגו'. ופירש
 רש"י [ד"ה וזכרת] דגם אחת היית עבד, והשי"ת
 הענק לך מבזות מזרים ומבזות הים טו.

יד. ובוה י"ל פירש"י ד"ה מה תצעה, לא עת להארך בתפלה, עיי"ש. (מ"ב)
 טו. לשון רש"י שם: והענקתי, ושנית לך מבזות מצרים ובזות הים, אף אתה הענק ושנה לו.